

НАСТЮК В. Я.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

СОЛНЦЕВА Х. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 351.863.37

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.52>

ПРИНЦИПИ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню та виокремленню поняття принципів приватної детективної діяльності як складової правоохоронної діяльності, наведенню їх переліку та аналізу кожного з них окремо для розкриття змісту в контексті саме окресленої сфери.

Інститут приватної детективної діяльності має доволі велику історію, що сягає корінням ще в початок двадцятого сторіччя. Так, найавторитетнішу міжнародну організацію у сфері розслідувань і безпеки – Всесвітню Асоціацію Детективів – було засновано ще в 1925 році. На сьогодні вона об'єднує понад одну тисячу кращих спеціалістів у цій галузі з більш ніж шістьдесяти країн світу. Членом цієї організації є і Україна, яку було прийнято в ряди Асоціації на засіданні в 2019 році. Крім міжнародних, існують і вітчизняні подібні структури, наприклад, «Асоціація приватних детективів України», що має на меті захист інтересів її членів у відносинах із органами державної влади, органами місцевого самоврядування, недержавними організаціями, підприємствами тощо; сприяння та участь у розробці та прийнятті відповідної нормативно-правової бази; розробку та реалізацію різноманітних освітніх програм для підвищення професійного рівня учасників; налагодження взаємодії та співпраці між членами Асоціації тощо. Таким чином, інститут приватної детективної діяльності, незважаючи на відсутність належного законодавчого забезпечення, активно розвивається та розгалужується, що актуалізує його подальше вивчення.

Зокрема, комплексного дослідження потребує питання принципів, на яких повинна ґрунтуватися приватна детективна діяльність, адже таке в науці на сьогодні відсутнє. Необхідно не тільки навести їх перелік згідно з існуючими законодавчими пропозиціями, але й проаналізувати зміст кожного з них у контексті обговорюваної діяльності. Саме здійснення такого дослідження і має на меті ця стаття.

Ключові слова: приватна детективна діяльність, приватний детектив, принципи, принципи детективної діяльності.

Nastyuk V. Ya., Solntseva Kh. V. Principles of private detective activity as a component of law enforcement activity

The article is devoted to the study and identification of the concept of the principles of private detective activity as a component of law enforcement activity, and also to the listing and analysis of each of them separately to reveal their content in the context of this particular area.

The institute of private detective activity has a rather long history dating back to the early twentieth century. Thus, the most authoritative international organization in the field of investigation and security – the World Association of Detectives – was founded in 1925. Today it brings together more than one thousand best specialists in this field from more than sixty countries. Ukraine is also a member of this organization, which was accepted into the ranks of the Association at the meeting of the organization in 2019. In addition to international organizations, there are also domestic similar structures, such as the Association of Private Detectives of Ukraine, which aims to protect the interests of its members in relations with state authorities, local governments, non-governmental organizations, enterprises, etc.; to promote and participate in the development and adoption of the relevant regulatory framework; to develop and implement various educational programs to improve the professional level of participants; to establish interaction and cooperation between members of the Association, etc. Thus, the institute of private detective activity, despite the lack of proper legislative support, is actively developing and branching out, which actualizes its further study.

In particular, the issue of the principles on which private detective activity should be based requires a comprehensive study, since this is currently absent in science. It is necessary not only to provide a list of them in accordance with existing legislative proposals, but also to analyse the content of each of them in the context of the activity under discussion. This article aims at conducting such a study.

Key words: *private detective activity, private detective, principles, principles of detective activity.*

Вступ. Приватна детективна діяльність як напрямок активно розвивається в Україні вже сьогодні, незважаючи на відсутність достатньої легалізації. Наприклад, лише в Києві можна знайти близько тридцяти пропозицій від різних суб'єктів: як окремих приватних детективів, так і їх об'єднань і агентств. Окрім цього, практика діяльності цих суб'єктів підтвердила свою ефективність у великій кількості високорозвинених країн, серед яких США, Японія, Канада, Великобританія, Франція, Італія, Ізраїль та інші. Це вказує на те, що й в Україні можна очікувати активного розвитку даного інституту та подальшого законодавчого врегулювання, тим паче, що спроби запровадження такого вже неодноразово здійснювалися.

Таким чином, на сьогодні актуальним є дослідження різних аспектів і питань, що стосуються приватної детективної діяльності, зокрема в частині принципів і засад, на які повинні спиратися відповідні суб'єкти, адже саме вони становлять основу такої діяльності. Тим не менше, наразі в науковому просторі не так багато доробків, присвячених цій темі.

Постановка завдання. Стаття має на меті аналіз наявних законодавчих пропозицій і наукових доробків для формування та наведення переліку принципів, на яких має ґрунтуватися приватна детективна діяльність як інститут, який діє наразі та в майбутньому повинен набути нормативного регулювання з боку держави.

Результати дослідження. Перш ніж обговорювати конкретні принципи, на яких засновується приватна детективна діяльність, необхідно визначити їх дефініцію. На сьогодні ані в законодавстві, ані в науковій доктрині не міститься єдиного визначення для поняття «принципи», а отже кожен із дослідників визначає його по-різному. Наприклад,

Ю.О. Волошин доречно зазначає, що цей термін може вживатися в різних значеннях, у тому числі як: 1) основні засади, вихідні ідеї, які характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом та інше); та 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [1]. Також В.Л. Грохольський пише, що принципи можна вважати теоретичним узагальненням суті відповідного явища, відображенням існуючої реальності та діючих у ній закономірностей. За словами науковця, це стає причиною того, що цей термін може вживатися лише до тих категорій, які можуть бути названі основоположними [2]. І.М. Шопіна визначає принцип як необхідний елемент правового впливу, який у межах інструментального підходу ототожнюється з правовим регулюванням [3]. О.В. Старчук - як засадничі ідеї права, які визначають зміст і спрямованість його норм та характеризуються системністю, взаємоузгодженістю, загальнообов'язковістю, універсальністю, стабільністю, предметною визначеністю, загальнозначущістю та регулятивністю [4]. В.Ф. Погорілко та О.Ф. Фрицький визначають поняття «принцип» як об'єктивну закономірність, притаманну будь-якому суспільно-політичному явищу, сформульовану у вигляді певної ідеї, правила або засади [5]. Деякі з науковців також визначають принципи як керівні ідеї, вихідні положення, що визначені та усталені практикою та закріплені в Конституції України, кодексах, законах та підзаконних нормативно-правових актах [6]. Представники школи природного права-як моральні норми, що існують у самій природі суспільних відносин і мають керівний вплив на позитивне право [7].

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що в науковій доктрині наразі немає єдиної усталеної дефініції терміну «принципи». У зв'язку з цим, ми пропонуємо розуміти під принципами приватної детективної діяльності головні положення та керівні ідеї, на яких ґрунтується діяльність приватних детективів, детективних агентств та об'єднань приватних детективів.

Конкретний перелік принципів наразі міститься лише в різних законопроектах, присвячених питанню приватної детективної діяльності, адже закон, що регулював би відносини у цій сфері, досі не прийнято, незважаючи на те, що робота над ним триває вже понад два десятиріччя. Тим не менше, було запропоновано багато проектів, серед яких найбільш актуальними слід вважати проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» від 04.02.2020 року № 3010 та проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 18.02.2020 року № 3010-1.

Окрема стаття, присвячена питанню принципів, міститься саме в останньому, проекті № 3010-1, відповідно до якого приватна детективна діяльність має ґрунтуватися на принципах верховенства права, законності, диспозитивності, об'єктивності та неупередженості, дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, поваги до людської гідності, добросовісності, незалежності суб'єктів приватної детективної діяльності, конфіденційності та збереження професійної таємниці, взаємодії з правоохоронними органами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами. Пропонуємо розглянути кожен із них більш детально та проаналізувати зміст саме в контексті досліджуваної діяльності:

1. Верховенство права. Будучи конституційним, основним і найбільш загальним принципом права, він передбачає неухильне дотримання суб'єктами приватної детективної діяльності положень законодавчих та інших нормативно-правових актів. Звісно, у зв'язку з відсутністю відповідного регулювання, постає питання про те, чого саме має наразі дотримуватися приватний детектив. Висвітлюючи це питання, деякі з науковців кажуть, що такі суб'єкти мають право дотримуватися простого принципу: діяти так, як не заборонено законом – адже чітких меж повноважень у них немає [8].

2. Законність. Цей принцип також є одним із найбільш загальних і одночасно безпосередньо пов'язаний із попереднім. Він передбачає, що приватні детективи, після прийняття

відповідного регулювання, матимуть суворо дотримуватися його положень і діяти лише в межах наданих ним повноважень. Крім того, приватні детективи повинні зважати й на вже існуючі законодавчі норми, зокрема ті, що присвячені питанням конфіденційної інформації та права людини на таємницю особистого життя, адже в науковій літературі часто постає питання про проблематику порушення приватними детективами положень у цих сферах.

3. Диспозитивність. Значення цього принципу в контексті приватної детективної діяльності доволі складно виокремити, а деякі науковці навіть наголошують на недоцільності його закріплення поруч із іншими [9]. Законопроектом не розкривається, що саме слід розуміти під диспозитивністю в цьому випадку, однак, виходячи із загального значення цього принципу, можна здійснити припущення про те, що він дозволитиме приватним детективам самостійно обирати варіант своєї поведінки, способи та методи досягнення результатів та здійснення професійної діяльності в рамках закріплених законодавчо прав і повноважень.

4. Об'єктивність і неупередженість. Цей принцип означає, що приватні детективи повинні діяти, приймати рішення та оцінювати ситуації, що виникають при здійсненні ними своєї професійної діяльності, незалежно від власних поглядів, уподобань, стереотипів та упереджень. Такі суб'єкти мають збирати та аналізувати дані безпристрасно, не допускаючи впливу власних думок і припущень на формування результатів дослідження за договором про надання детективних послуг.

5. Дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Приватні детективи повинні поважати та дотримуватися природних і конституційних прав і свобод людини та не порушувати їх у своїй діяльності. Окрім цього, такі суб'єкти повинні зважати на інтереси різних осіб, зокрема діяти в інтересах замовника за договором про надання приватних детективних послуг [8].

6. Повага до людської гідності. Статтею 28 Конституції України встановлено, що кожен має право на повагу до власної гідності, не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Це накладає на приватного детектива насамперед обов'язок ні в якому разі не вдаватися до дій, що порушують це положення та виявляють неповагу до такої цінності.

7. Добросовісність. Насамперед цей принцип передбачає зобов'язання приватного детектива неухильно дотримуватися умов договору про надання послуг, зокрема в частині власних обов'язків. Окрім цього, детектив повинен добросовісно звітувати перед замовником про виконану роботу, не приховувати від нього знайдену інформацію, не викривляти отримані дані, а також не вчинювати дій, які можуть бути розцінені як шахрайство чи обман.

8. Незалежність суб'єктів приватної детективної діяльності. Суб'єкти приватної детективної діяльності у своїй роботі мають бути незалежними від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. Звісно, це не виключає можливості співпраці та взаємодії із такими органами, однак у приватних детективів із ними не повинно встановлюватися відносин підпорядкування та не має виникати ситуацій, коли одна сторона значним чином впливає на результати роботи іншої.

9. Конфіденційність і збереження професійної таємниці. Таємність здійснення приватної детективної діяльності безпосередньо впливає на успішність її результатів [8], а отже відповідні суб'єкти мають діяти конфіденційно. Окрім цього, законопроектами вводиться поняття професійної таємниці детектива, під якою розуміється інформація з питань, щодо яких здійснювалося приватне детективне дослідження, та відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини та громадянина, а також інша інформація, отримана суб'єктами приватної детективної діяльності під час виконання ними своїх професійних обов'язків. Таку таємницю приватний детектив не повинен розголошувати й використовувати у власних інтересах або інтересах третіх осіб. Окрім цього, він має забезпечити умови, за яких така таємниця буде недоступна стороннім особам і убезпечена від неправомірного розголошення.

10. Взаємодія з правоохоронними органами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Питанню такого співробітництва в досліджуваному законопроекті присвячено окрему статтю, відповідно до якої приватні детективи та їх об'єднання, які під час здійснення відповідної діяльності отримали інформацію про факти вчинення кримінального правопорушення або про готування до вчинення кримінального правопорушення, зобов'язані невідкладно повідомити про це відповідний правоохоронний орган та передати йому матеріали, що підтверджують таку інформацію. Окрім цього, за письмовими запитами суб'єктів приватної детективної діяльності правоохоронні органи можуть надавати відомості, що містяться в адресних бюро, паспортних підрозділах, облікових підрозділах патрульної поліції, а також у підрозділах з обліку осіб, які мають судимість або притягалися до кримінальної відповідальності, якщо такі дані запитуються з дотриманням вимог законодавства, за умов наявності договірної основи та згоди відповідних осіб. Таким чином, сторони можуть встановити між собою взаємовигідну співпрацю та підвищувати за рахунок неї ефективність власної роботи. У той же час, необхідно звернути увагу на те, що суб'єкти приватної детективної діяльності не повинні ставати заміною правоохоронних органів або перебирати на себе їх функції [10].

Науковці також розглядають різні варіанти взаємодії між приватними детективами та правоохоронними органами України. Наприклад, Д.Г. Мулявка в цьому аспекті визначає як імовірну участь приватних детективів і їх об'єднань в досягненні цілей соціального контролю над злочинністю за рахунок стримування деліктності в суспільстві та компенсації недостатності використовуваних державними органами засобів протидії злочинності через запровадження нових правоохоронних послуг [11]. Маємо погодитися з думкою науковця та зазначити, що інститут приватної детективної діяльності може розглядатися як інструмент зменшення навантаженості поліцейських і як результат - підвищення ефективності діяльності вітчизняних правоохоронних органів.

Висновки. Підбиваючи підсумки, перш за все слід навести визначення принципів приватної детективної діяльності, під якими ми пропонуємо розуміти *головні положення та керівні ідеї, на який ґрунтується діяльність приватних детективів, детективних агентств та об'єднань приватних детективів, тобто суб'єктів приватної детективної діяльності*. Безумовно, чіткого переліку таких принципів наразі не існує, адже законодавства, яке б регулювало цю сферу, досі не прийнято. Однак відповідні списки можна знайти у різних законодавчих пропозиціях, найбільш актуальною із яких є законопроект № 3010-1. Відповідно до нього, до переліку принципів приватної детективної діяльності входять верховенство права, законність, диспозитивність, об'єктивність та неупередженість, дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, повага до людської гідності, добросовісність, незалежність суб'єктів приватної детективної діяльності, конфіденційність та збереження професійної таємниці, взаємодія з правоохоронними органами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

До цього переліку входять як загальні принципи права, наприклад верховенство права, законність, повага до людської гідності та дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, так і спеціальні принципи, притаманні саме цій сфері діяльності, такі як незалежність суб'єктів приватної детективної діяльності, об'єктивність і неупередженість детективів, збереження професійної таємниці тощо. Тим не менше, зміст кожного з вищенаведених принципів, навіть загальних, по-особливому розкривається в контексті приватної детективної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гришина Н.В. Сутність адміністративно-запобіжних заходів, їх місце в системі адміністративного примусу. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2014. Вип. № 18. С. 90-93.
2. Баламуш М.А. Правові гарантії як елемент структури міграційного режиму в Україні. *Правова держава*. 2017. Вип. № 27. С. 48-54.

3. Шопіна І.М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. Вип. № 2. С. 1055-1061.
4. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. Вип. № 2. С. 40-43.
5. Погорілко В.Ф. Муніципальне право України: підручник / за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
6. С.В. Ківалов, В.Д. Берназ, А.М. Притула Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Фенікс, 2013. 190 с.
7. Прокопенко В.І. Трудове право. Харків: Консум, 2002. 528 с.
8. Франчук В.І. Детективна діяльність у сфері економічної безпеки: навчальний посібник / В.І. Франчук, Н.Я. Михаліцька, П.Я. Пригунов, С.І. Мельник, М.Й. Штангрет. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 132 с.
9. Гришко В.І. Окремі питання законодавчого врегулювання приватної детективної діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. Вип. № 3. С. 15-20.
10. Чередниченко О.Ю., Чередниченко А.О. Проблемні питання приватної детективної (розшукової) діяльності в Україні, історія розвитку, світовий досвід, ринок приватної детективної (розшукової) діяльності. *Вісник економіки, транспорту і промисловості*. 2014. Вип. № 45. С. 272-280.
11. Мулявка Д.Г. Адміністративно-правове забезпечення приватної детективної (розшукової) та недержавної охоронної діяльності: дис. ... докт. юрид. наук. 12.00.07. Ірпінь, 2020. 492 с.

